

ROLA OGRODÓW SPOŁECZNYCH W ŻYCIU MIESZKAŃCÓW KRAKOWA W KONTEKŚCIE SUWERENNOŚCI ŻYWNOŚCIOWEJ I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Joanna P. Rajca   0000-0001-7529-6510, Klaudia Kajzar 0000-0003-1769-1656

Wydział Inżynierii Środowiska i Geodezji, Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja w Krakowie, Aleja Mickiewicza 21, 31-120 Kraków

ABSTRAKT

Cel pracy

Celem pracy było poznanie opinii na temat dostępności i potrzeb oraz profilu użytkowników ogrodów społecznych podczas okresu pandemii COVID-19 w latach 2020–2021. Zbadano przemiany społeczne i trendy w korzystaniu z takich miejsc w Krakowie oraz podejścia społeczeństwa do jakości wybieranych produktów spożywczych.

Materiał i metody

W artykule posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Przygotowano kwestionariusz, który zawierał 19 pytań i został udostępniony online mieszkańcom Krakowa przez media społecznościowe, głównie na różnych grupach tematycznych dotyczących architektury krajobrazu oraz ogrodnictwa miejskiego. Na podstawie opracowań naukowych przeanalizowano zmiany związane z zainteresowaniem ogrodami społecznymi i ich użytkowaniem.

Wyniki i wnioski

Jak wykazała przeprowadzona ankieta, mieszkańcom Krakowa zależy na korzystaniu z ogrodów społecznych i chcieliby, aby nowe ogrody powstawały w ich bezpośrednich sąsiedztwach. To mieszkańcy są głównymi inicjatorami powstawania ogrodów społecznych, jednak ze względu na niewystarczającą promocję, w dużej mierze nie wiedzą, jak mogą rozpocząć taką inicjatywę w swoim sąsiedztwie. Odwołując się do wyników przeprowadzonych badań i porównując sytuację polskich farm miejskich do przytoczonych przykładów ze świata, można potwierdzić duży potencjał niezagospodarowanych przestrzeni oraz rozwoju rolnictwa miejskiego w Polsce. Ponadto z opisanych przykładów wynika duża liczba możliwych funkcji społecznych, ekonomicznych czy rewitalizacyjnych, które z czasem mają szansę zaistnieć również w polskiej rzeczywistości. Jak wykazały badania ankietowe, ponad 80% ankietowanych wyraża opinię, że ogrody społeczne są potrzebne i powinny być zakładane przy nowo powstających osiedlach. Potrzeby użytkowników nakreślają nowy trend w kreowaniu przestrzeni wspólnot mieszkaniowych. Dzięki coraz większej świadomości i definiowaniu potrzeb zastępuje się puste place czy nieużytki pięknymi, kwietnymi ogrodami i osiedlowymi warzywniakami.

Słowa kluczowe: ogrody społeczne, suwerenność żywnościowa, *urban farming*, integracja społeczna

WSTĘP

Obecnie na świecie żyje około 7,6 miliarda ludzi, jednak jak wykazują najnowsze prognozy, ta liczba ma wzrosnąć do 9,8 miliarda w 2050 roku (UN Department of Economic and Social Affairs, 2017). Z przeanalizowanych badań wynika, że liczba mieszkańców miast ma wzrosnąć z około 50 do 69% w 2050 roku. Skutkiem tego zjawiska będzie wzrost popytu na żywność w miastach o 60–120% (Martin i in., 2014). Postępujące zmiany klimatu i problemy globalne przyczyniają się do zwiększającego się spadku produktywności tradycyjnych farm. Wprowadzenie na większą skalę farm miejskich i rozwój obecnie istniejących ogrodów społecznych w miastach ma znacząco pomóc w łagodzeniu takich zagrożeń (Jeleński, 2020).

Mieszkańcy większych miast, szukając alternatyw dla ekologicznego pożywienia oraz przebywania wśród natury, zaczęli organizować wybrane przestrzenie i tworzyć ogrody społeczne, w których mogą uprawiać własne owoce i warzywa, a dodatkowo nawiązywać relacje sąsiedzkie.

Zjawisko urban farmingu cały czas się rozwija i staje się coraz bardziej popularne na terenie całej Polski. Mieszkańcy miast są spragnieni ekologicznych warzyw i owoców, prowadzenia własnych ogrodów oraz integracji społecznej (Mahalov i in., 2020). Pandemia COVID-19 wzmocniła wśród ludzi potrzebę częstszego kontaktu z naturą i zwracanie uwagi na żywność, która łąduje na ich talerzach.

MATERIAŁY I METODY

Metody badawcze

W artykule posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Przygotowano kwestionariusz, który zawierał 19 pytań i został udostępniony online mieszkańcom Krakowa. Formularz został rozpowszechniony przez media społecznościowe, głównie na różnych grupach tematycznych dotyczących architektury krajobrazu oraz ogrodnictwa miejskiego. Na podstawie opracowań naukowych przeanalizowano zmiany związane z zainteresowaniem i użytkowaniem ogrodów społecznych. Celem artykułu było zbadanie przemian społecznych i trendów w użytkowaniu ogrodów spo-

łecznych w Krakowie oraz podejścia społeczeństwa do jakości wybieranych produktów spożywczych.

Ankieta składała się z 18 pytań jednokrotnego wyboru oraz 1 polegającego na wartościowaniu poszczególnych czynników. Celem badań było poznanie opinii na temat dostępności i potrzeb oraz profilu użytkowników ogrodów społecznych podczas okresu pandemii COVID-19 (lata 2020–2021). Celem ankiety było zbadanie wpływu ogrodów społecznych na jakość życia mieszkańców Krakowa.

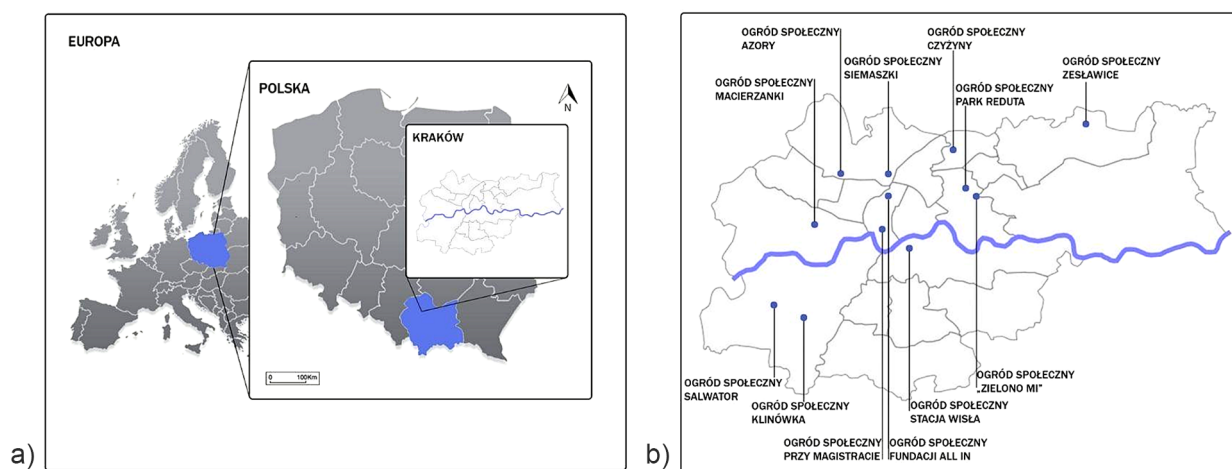
Obszar badań

Obszar badań obejmuje miasto Kraków i jego poszczególne dzielnice. Kraków jest prężnie rozwijającym się miastem, gdzie temat ogrodów społecznych cieszy się coraz większym zainteresowaniem i jest oddolną inicjatywą mieszkańców.

Przeanalizowano 12 istniejących ogrodów społecznych na terenie miasta w okresie lipiec–listopad w roku 2021. W ankiecie udostępnionej mieszkańcom Krakowa w mediach społecznościowych zapytano o znajomość i wpływ na ich życie funkcjonujących ogrodów społecznych. Na istniejące ogrody społeczne składają się w północnej części miasta: Ogród Społeczny Azory, Ogród Społeczny Siemaszki, Ogród Społeczny przy Magistracie, Ogród Społeczny Czyżyny, Ogród Społeczny Park Reduta oraz Ogród Społeczny Zesławice, w zachodniej i południowej części Krakowa: Ogród Społeczny Salwator, Ogród Społeczny Macierzanki, Ogród Społeczny Klinówka, we wschodniej części miasta Ogród Społeczny „Zielono mi” oraz Ogród Społeczny Stacja Wisła i Ogród Społeczny Fundacji All In w centrum miasta (ryc. 1).

CZYM JEST I JAK POWSTAJE OGRÓD SPOŁECZNY?

Proces powstania ogrodu społecznego w większości przypadków jest inicjatywą oddolną. To znaczy, że określona społeczność, organizacje czy instytucje pozarządowe zabiegają o utworzenie takiego miejsca w wybranej przez siebie przestrzeni miejskiej przy pomocy organów władzy. Aby mówić o ogrodzie społecznym inicjatywa ogrodnicza musi spełniać warunki takie jak wspólnotowość, organizacja i działalność ogrodnicza. Uprawy miejskie mogą mieć różne cele: edukacyjne, terapeutyczne, integracyjne oraz

Ryc. 1. Obszar Krakowa objęty badaniami. a) Lokalizacja Krakowa na mapie Polski i Europy b) Lokalizacja badanych ogrodów społecznych

przestrzeni dla różnych warsztatów i wydarzeń (Majchrowska i in., 2019). Poza funkcjami technicznymi ogrody wspólnotowe pełnią bardzo ważną rolę socjologiczną w otoczeniu – tworzą przestrzeń, gdzie użytkownicy mogą się integrować, być częścią lokalnej społeczności oraz utożsamiać się z miejscem, z którego korzystają.

Istotnym organem w mieście Kraków jest Zarząd Zieleni Miejskiej, który propaguje rozwój i powstawanie ogrodów społecznych w nowych lokalizacjach. Dzięki wdrożonej przez ZZM inicjatywie mieszkańcy mają realny wpływ na otaczającą ich przestrzeń miejską. ZZM na swojej stronie internetowej opracował instruktaż dotyczący zakładania upraw miejskich z inicjatyw oddolnych, z którym warto się zapoznać (zmm.krakow.pl).

SUWERENNOŚĆ ŻYWNOCIOWA JAKO WSTĘP DO KOOPERATYWY SPOŻYWCZEJ

Czym jest suwerenność żywnościowa? To prawo społeczeństwa, jak i kraju do tworzenia własnej polityki rolnej i żywnościowej, która daje możliwość zaspokajania potrzeb i oczekiwań ludności w sposób zrównoważony. Suwerenność żywnościowa stawia jako priorytet lokalną produkcję i konsumpcję żywności, nie wykluczając przy tym międzynarodowego handlu produktami rolnymi. Pomaga przy tworzeniu polityki

i praktyki handlowej, które sprzyjają prawom ludności do zdrowej i kulturowo odpowiedniej żywności oraz bezpiecznej i ekologicznie zrównoważonej produkcji (Gerwin, 2011).

Światowy ruch suwerenności żywnościowej rozpoczął się w stanie Maine na wschodnim wybrzeżu USA w 2011 r. Farmerzy i ogrodnicy ekologiczni zabiegali o zmianę prawa stanowego, jednak bez skutku. Wtedy to lokalni mieszkańcy postanowili wziąć sprawę w swoje ręce i jednogłośnie przyjęli Ustawę w Penobscot mówiącą o lokalnej żywności, zgodnie z którą farmerzy z okolic mogą sprzedawać żywność z pominięciem stanowych i federalnych regulacji. W przyjętej ustawie zapisano: „Uznajemy, że mamy prawo do wytwarzania, przetwarzania, sprzedawania, kupowania i konsumowania lokalnej żywności, promując w ten sposób samowystarczalność, dbając o zachowanie rodzinnych farm i lokalnych tradycji żywnościowych. Prawo do posiadania lokalnego systemu żywnościowego jest związane z naszym niezbywalnym prawem do samostanowienia. Stwierdzamy, że federalne i stanowe regulacje stanowią przeszkodę dla lokalnej produkcji żywności i są uzurpowaniem sobie naszego obywatelskiego prawa do swobody wyboru żywności” (Gerwin, 2011).

Aktualnie na całym świecie poszczególne jednostki i organizacje walczą o suwerenność żywnościową, skrócony łańcuch dostaw oraz ekologicznie

zrównoważoną produkcję. Każda oddolna inicjatywa zaczyna zmianę na skalę miasta, powiatu, województwa czy kraju, a nawet świata. Pragnienie i dążenie do suwerenności żywnościowej skłoniło lokalne społeczności do gromadzenia się, wspierania i zakładania kooperatyw spożywczych, które są wsparciem dla lokalnego rynku rolnego.

KOOPERATYWA SPOŻYWCZA JAKO ALTERNATYWA DLA ŻYWNOSCI Z UPRAW KONWENCJONALNYCH I WSPARCIE DLA LOKALNYCH PRODUCENTÓW ŻYWNOSCI

Produkcja naturalnej, zdrowej żywności z poszanowaniem dla środowiska ma dla nas coraz większe znaczenie. Jesteśmy gotowi na zmiany swoich nawyków i przyzwyczajzeń dla poprawy zdrowia własnego i naszych rodzin. Zdrowa żywność powinna być ogólnodostępnym dobrem, a aktualnie jest przywilejem osób, które mogą sobie na to pozwolić finansowo. Czy to jest sprawiedliwe? Oczywiście, że nie! Dlatego od kilku lat ludzie szukają alternatyw. Produkowanie własnych warzyw i owoców przez mieszkańców wsi nie jest niczym nowym, ale co z mieszkańcami miast? Mieszkańcy miast zwracają się do konsumenckiej inicjatywy – kooperatywy spożywczej. A czym ona jest? Członkowie spółdzielni znajdują producentów, u których bezpośrednio się zaopatrują. Celem jest pozyskanie żywności zdrowej, jak najlepszej jakości, w jak najlepszych cenach. Stowarzyszenie buduje sieć rolników, a także ma wpływ na jakość i sposób produkowanej żywności. Spółdzielnia dzięki ustalonym przez członków wartościom oddziałuje na styl konsumpcji oraz stosunki pracy w lokalnych społecznościach. Oddolny i demokratyczny charakter kooperatyw spożywczych istniał już w przedwojennej Polsce, zapewniał ludziom przynależność do wspólnoty, a ona zapewniała poczucie bezpieczeństwa i dostępność dóbr lepszej jakości. Rozwój i kultywowanie spółdzielni spożywczych jest pewnego rodzaju powrotem do naszych korzeni i zwyczajów kulturowych. Działając w nich, mamy szansę poznawać bezpośrednio producentów zjadanej przez nas żywności, wspierać lokalnych rolników, skrócić łańcuch dostaw, a przede wszystkim zatroszczyć się o środowisko. W takim układzie jedna ze stron otrzymuje świetnej jakości produkty,

a druga perspektywę na regularne zamówienia i właściwe wynagrodzenie. Powyższymi działaniami obrazujemy pojęcie suwerenności żywnościowej (Kokocińska, 2021).

CELE URBAN FARMING W IDEI OGRODÓW SPOŁECZNYCH

Skąd potrzeba powstawania ogrodów społecznych? Rozrastanie się miast związane z ich ciągłym rozwojem wpływa na coraz to większą liczbę obszarów zabudowanych, co skutkuje ograniczeniem dostępu lokalnej społeczności do terenów zielonych. Jak wykazano w artykule *Urban farming – ekologiczno, przestrzenny i społeczny czynnik przemian krajobrazu miast*: „Rodzinne Ogrody Działkowe, które do roku 2005 nosiły nazwę Pracowniczych Ogrodów Działkowych, stanowią atrakcyjne tereny dla inwestorów i deweloperów, gdyż są to obszary zainwestowane w małym stopniu i położone w granicach miast i stref zurbanizowanych” (Szumigala, 2018). Ze względu na powolne zanikanie Rodzinnych Ogrodów Działkowych i jednoczesną intensyfikację zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, zwiększa się zapotrzebowanie społeczności miast na powstawanie nowych terenów zielonych.

Wzrastająca liczba mieszkańców miast przy jednoczesnym spadku liczby przestrzeni biologicznie czynnych bezpośrednio wpływa na jakość życia w mieście, w kontekście społecznym, jak i ekologicznym. Ogrody Społeczne są nie tylko terenami ogólnodostępnymi, gdzie każdy może mieć swój udział w prowadzeniu lokalnej produkcji warzyw i roślin ozdobnych, ale w szczególności są one miejscem integracji lokalnych społeczności i edukacji najmłodszych użytkowników, o tym jak kultywuje się rośliny i czym jest zdrowa żywność. Ponadto idea „myśl globalnie, działaj lokalnie” ma niebywały związek z ogrodnictwem społecznym, ogrody te są mikroskopijne i służą nauce, a mieszkańcy miast dzięki tym założeniom mogą się uczyć, jak oszczędzać wodę i czym jest ślad wodny, co może w przyszłości zaowocować większymi założeniami, które będą już w innej skali uwzględniać problem retencji wody w miastach oraz powstaną na obszarach, gdzie jest problem z dostępem do wody (Szruba, 2019).

ROZWÓJ OGRODÓW SPOŁECZNYCH NA PRZESTRZENI OSTATNICH LAT

Omawiając ideę powstawania ogrodów społecznych nie można pominąć bogatej historii Rodzinnych Ogródków Działkowych (ROD), które swoje początki miały w 1834 roku, który to rok był zapowiedzią dynamicznego rozwoju ogrodnictwa (Kondracki, 2014). Rodzinne Ogródki Działkowe od samego początku pełniły istotną rolę społeczną, przyczyniły się do zaspokajania potrzeb socjalnych oraz rekreacyjnych mieszkańców miast. Ogrodnictwo działkowe zapewniało aktywną formę spędzania wolnego czasu, w szczególności dla rodzin z dziećmi oraz osób starszych. W okresie urbanizacji Polski, z roku na rok zaczęło przybywać coraz to więcej terenów przeznaczonych na ogródki działkowe, teraz mimo wielu prób likwidacji ROD ich powierzchnia nadal zajmuje ponad 43 tysiące hektarów. W Krakowie znajduje się 80 ROD i zajmują one powierzchnię około 400 hektarów (Smęder, 2014).

Podczas pandemii COVID-19 w latach 2020–2021 można było zaobserwować wysoki wzrost zainteresowania ROD. Do tej pory często niedoceniane przestrzenie ogródków działkowych zyskały olbrzymią popularność w czasie, kiedy weekendowe wyjazdy poza miasto były niemożliwe ze względu na ograniczenia pandemiczne. Mieszkańcy miast zaczęli doceniać potencjał i dobrą lokalizację ROD, inwestując w nie pieniądze i czas, tworząc własną przestrzeń

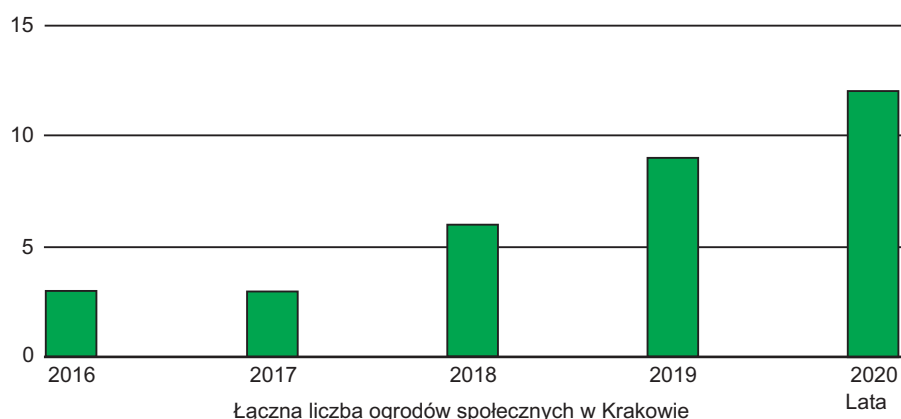
do wypoczynku i uprawy warzyw. Aktualnie ogrody działkowe są pożądaną nieruchomością dla mieszkańców większych miast.

W Krakowie z roku na rok powstają nowe ogrody społeczne. Jak pokazał rok 2020, kiedy to rozpoczęła się pandemia Covid-19, takie miejsca są niezwykle istotne dla mieszkańców miast. Niestety liczba tak popularnych Rodzinnych Ogródków Działkowych jest ograniczona, co powoduje, że ogrody społeczne są jedną z niewielu możliwych form spędzania czasu na świeżym powietrzu. Z roku na rok powstają nowe ogrody, dzięki czemu na ten moment w Krakowie istnieje już 11 takich założeń (ryc. 2).

WYNIKI

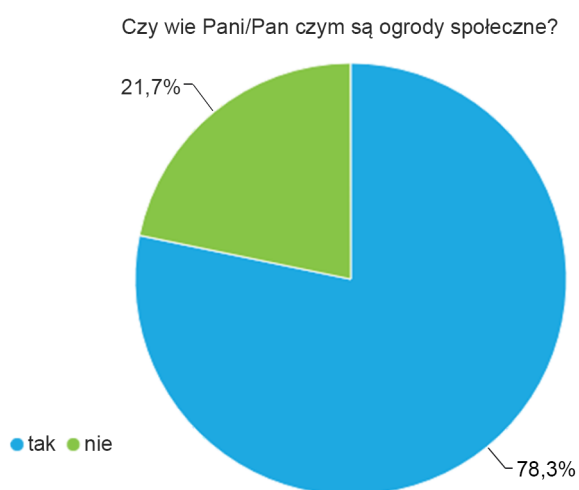
Wśród mieszkańców Krakowa przeprowadzono ankietę online, która zawierała pytania o świadomość mieszkańców na temat istnienia ogrodów społecznych i ich funkcji. Uzyskano 100 odpowiedzi od losowych respondentów, którzy odpowiedzieli na ankietę udostępnioną w mediach społecznościowych. Formularz rozpoczyna się metryką dotyczącą wieku, płci oraz statusu zamieszkania ankietowanych. Zdecydowana większość ankietowanych to kobiety w przedziale wiekowym 26–35 lat.

Najbardziej popularną formą mieszkaniową wśród ankietowanych jest mieszkanie wynajmowane, mieszkanie oraz dom własnościowy. Ze względu na brak ogrodów przynależnych do mieszkań istnieje wyso-

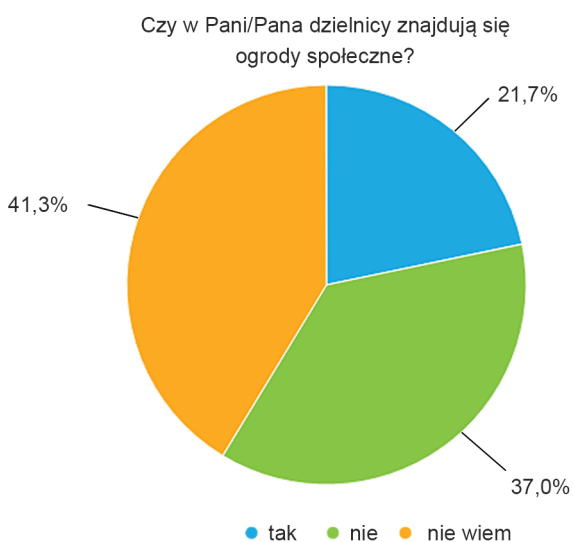

Ryc. 2. Wykres przedstawiający liczbę ogrodów społecznych w Krakowie od momentu powstania pierwszego, tj. na przestrzeni lat 2016–2020

kie zainteresowanie ogrodami społecznymi wśród mieszkańców miasta Krakowa (ryc. 3). Jak pokazała ankieta, promocja istniejących ogrodów jest niewystarczająca ze względu na to, że największy procent ankietowanych stanowią osoby, które nie orientują się, czy w ich okolicy znajduje się ogród społeczny

Ryc. 3. Przedstawienie wybranych zagadnień z ankiety. Wykres przedstawiający popularność ogrodów społecznych

Ryc. 4. Przedstawienie wybranych zagadnień z ankiety. Wykres przedstawiający znajomość lokalizacji pobliskich ogrodów społecznych przez mieszkańców Krakowa

(ryc. 4). Użytkowanie ogrodów społecznych sprzed pandemii COVID-19 i w trakcie pandemii zmieniło się o 5% z korzyścią przyrostu użytkowników. Jednak blisko $\frac{3}{4}$ ankietowanych poczuło potrzebę korzystania z ogrodów społecznych i integracji międzyludzkiej.

Największą popularnością wśród użytkowników ogrodów społecznych cieszą się: ogród społeczny fundacji All in w Parku Kleparskim, ogród społeczny na Azorach przy ul. Marii Jaremy, ogród społeczny w Parku Reduta oraz ogród społeczny w Parku Czyżyny (ryc. 5). Dostępność ogrodów społecznych według ankietowanych jest niewystarczająca, 94% ankietowanych wyraża chęć i potrzebę powstania ogrodów społecznych w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Ankietowani uważają ogrody społeczne za formę integracji, nawiązywania relacji oraz wypoczynku społeczności miejskich. Według ankietowanych różnica między własną uprawą warzyw i owoców, a rolnictwem konwencjonalnym jest bardzo widoczna – zwraca na nią uwagę ponad 80%.

Najważniejszym czynnikiem związanym z istnieniem ogrodów społecznych dla ankietowanych jest uprawa warzyw i owoców bez użycia pestycydów. Kolejnymi ważnymi zjawiskami jest poznawanie i integracja z sąsiadami oraz utożsamianie się z miejscem zamieszkania i lokalną społecznością. Równie ważnym czynnikiem dla ankietowanych jest edukowanie dzieci i młodzieży w zakresie zdrowego i świadomego żywienia. Blisko 83% ankietowanych zauważa potrzebę powstawania ogrodów społecznych przy nowo budowanych osiedlach mieszkaniowych i uważa je za kluczowy czynnik spędzania czasu i aktywizacji społeczności lokalnej (ryc. 6).

DYSKUSJA

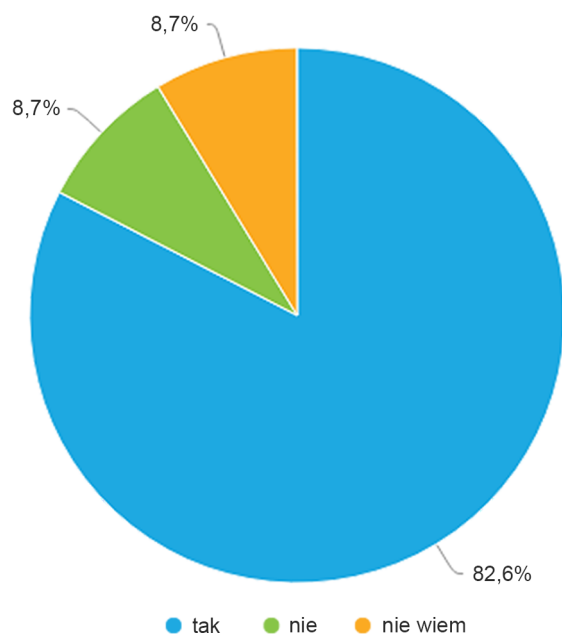
Problemem w ostatnich latach jest ciągle rosnąca liczba samochodów w miastach. Powstają liczne parkingi, nowe drogi i wszystko to dzieje się kosztem terenów zielonych (Szmugała, 2018). Ogrody społecznościowe wciąż są zjawiskiem niezwykle rzadkim, jednak z roku na rok powstają nowe, a ich zaletą jest to, że zlokalizowane są najczęściej w enklawach osiedlowych.

W celu oszacowania potencjalnej możliwości rozwoju rolnictwa miejskiego w Polsce, przeanalizowano

Ryc. 5. Wybrane ogrody społeczne Krakowa cieszące się największą popularnością wśród użytkowników a) Ogród społeczny fundacji All in w Parku Kleparskim b) Ogród społeczny na Azorach przy ul. Marii Jaremy c) Ogród społeczny w Parku Reduta; (fot. K. Kajzar)

Czy według Pani/Pana istnieje potrzeba powstawania ogrodów społecznych przy nowo budowanych osiedlach jako forma spędzania czasu i aktywizacji społeczności lokalnej?

Ryc. 6. Przedstawienie wybranych zagadnień z ankiety. Wykres przedstawiający opinie mieszkańców miasta Krakowa dotyczącą powstawania ogrodów społecznych przy nowo budowanych osiedlach mieszkaniowych

przykłady dobrze działających farm w takim systemie. Urban farming ma swoje korzenie w wielu miejscach na świecie, o różnym położeniu geograficznym, klimacie, formach finansowania czy wielkości populacji. W każdym z tych miejsc zrodziło się z innych potrzeb społecznych i gospodarczych.

Jednym z przykładów jest Kuba, stolica Hawany, gdzie rolnictwo miejskie rozwinęło się na skutek kryzysu naftowego na początku lat 90. XX wieku. Uprawa własnych warzyw i owoców dla ludności przeprowadzającej się ze wsi do miasta była sposobem na przetrwanie. Z czasem zaczęły powstawać stowarzyszenia proekologiczne wspierające i regulujące działanie istniejących upraw. Wraz z rozwojem stowarzyszeń i produktywności farm, rolnictwem miejskim zaczęło interesować się państwo, na skutek czego powstał Departament Miejskiego Rolnictwa, który w 1998 roku stał się częścią Ministerstwa Rolnictwa (Janis-Chorosińska, 2019).

Kolejnym przykładem jest Bergamo położone w regionie Lombardii we Włoszech, gdzie wielopokoleniowa tradycja rolnictwa miejskiego zaczęła zanikać na skutek kryzysu ekonomicznego. Mając na celu przywrócenie świetności tradycyjnym uprawom, Rezerwat Przyrody Parco dei Colli wsparł rdzennych rolników. Inicjatywa ogrodów społecznych rozwija się dzięki systemowi oddolnemu, uprawy są zakładane w ogrodach komunalnych, parkach, szkołach i przy instytucjach publicznych. Coraz częściej działania są finansowane przez rząd i ośrodki gminne. Ponadto Ogród Botaniczny w Bergamo stworzył projekt o nazwie „Dolina Bioróżnorodności” mający na celu pielęgnowanie tysiącletnich farm miejskich, ochronę bioróżnorodności i zachowanie starych gatunków.

Innym przykładem jest miasteczko Todmorden położone w Anglii, gdzie na skutek kryzysu w 2008 roku obywatele mający na celu podniesienie jakości życia i stosunków międzyludzkich zapoczątkowali ekologiczne uprawy w swoim mieście. Rewitalizację przemysłowego miasteczka zapoczątkowała Mary Clear, tworząc inicjatywę opartą w 100% na wolontariacie, polegającą na uprawie i propagowaniu lokalnej żywności. Urban farming poza korzyściami ekonomicznymi doprowadziło też do pozytywnych przemian społecznych. Dzięki włączeniu do prowadzenia upraw osób wykluczonych społecznie, ogrody zaczęły pełnić rolę resocjalizacyjną, a z czasem można było zaobserwować również spadek bezrobocia i zmniejszenie przestępczości – w zakresie wandalizmu (Janis-Chorosińska, 2019).

Podążając za przytoczonymi przykładami dobrze działających farm miejskich, można stwierdzić, że istniejące od niedawna w Polsce ogrody społeczne mają szansę na dynamiczny rozwój i przyniesienie wielu korzyści lokalnym mieszkańcom.

Dzięki wsparciu inicjatyw lokalnych przez Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie, przez ostatnie lata powstają ogrody społeczne, na terenie których prowadzone są między innymi kursy ogrodnicze czy warsztaty tematyczne dla lokalnej społeczności. Mieszkańcy miast wykazują coraz to większe zainteresowanie ideą urban farming. Szczególny wzrost zainteresowania ogrodnictwem miejskim można było zauważyć podczas pandemii koronawirusa na przełomie lat 2020 i 2021, która w znaczny sposób

na pewien czas ograniczyła dostęp do parków i lasów oraz wzmocniła potrzebę kontaktu z przyrodą i integracji społecznej.

W ostatnich 5 latach możemy zaobserwować tendencję wzrostową powstawania ogrodów społecznych. Mieszkańcy miast chętnie korzystają lub korzystaliby z takiej formy aktywności, jednak jak wykazała przeprowadzona ankieta, promocja ogrodów społecznych jest niewystarczająca i większość respondentów nie wiedziała nawet o istniejących inicjatywach w ich sąsiedztwie.

WNIOSKI

Urban farming ma nie tylko znaczenie społeczne, ale też ekologiczne, jak i krajobrazowe, wpływając na wygląd przestrzeni miast. Ogrody Społeczne są formą rekultywacji terenów zdegradowanych i tych zaniedbanych, dzięki czemu mają niepowtarzalny charakter i tworzą swoiste enklawy dla lokalnych wspólnot. Niewielkim kosztem powstają miejsca integracji i aktywizacji społecznej, które jednocześnie są elementem zielonych płuc miasta.

W ostatnich latach zaobserwować można wzrost zainteresowania ogrodami społecznymi. Jak wykazała przeprowadzona ankieta, mieszkańcom Krakowa zależy na korzystaniu z takich miejsc i chcieliby, aby nowe ogrody powstawały w ich bezpośrednich sąsiedztwach. To mieszkańcy są głównymi inicjatorami powstawania ogrodów społecznych, jednak ze względu na niewystarczającą promocję, w dużej mierze nie wiedzą, jak mogą rozpocząć taką inicjatywę w swoim sąsiedztwie.

Odwołując się do wyników przeprowadzonych badań i porównując sytuację polskich farm miejskich do przytoczonych przykładów ze świata, można potwierdzić duży potencjał niezagospodarowanych przestrzeni oraz rozwoju rolnictwa miejskiego w Polsce. Ponadto na podstawie opisanych przykładów, można zauważyć dużą liczbę możliwych funkcji społecznych, ekonomicznych czy rewitalizacyjnych, które z czasem mają szansę zaistnieć również w polskiej rzeczywistości.

Jak wykazały badania ankietowe, ponad 80 % ankietowanych wyraża opinię, że ogrody społeczne są potrzebne i powinny być zakładane przy nowo powstających osiedlach. Potrzeby użytkowników nakre-

ślają nowy trend w kreowaniu przestrzeni wspólnot mieszkaniowych. Dzięki coraz większej świadomości i definiowaniu potrzeb zastępuje się puste place czy nieużytki pięknymi, kwietnymi ogrodami i osiedlowymi warzywniakami.

BIBLIOGRAFIA

- Gerwin M. (2011), *Żywność i demokracja Wprowadzenie do suwerenności żywnościowej*, Kraków: Polska zielona sieć.
- Janis-Chorosińska A. (2019), *Możliwości rolnictwa miejskiego*, *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych*, 1, 19–37. DOI: <http://dx.doi.org/10.15576/PDGR/2019.1.19>
- Jeleński T. (2020), *Urbanistyka agrarna: przejściowa moda czy szansa na zrównoważoną urbanizację? Teza Komisji Urbanistyki i Architektury Oddział PAN w Krakowie*, 48, 299–314
- Kokocińska A. (2021), *Rynek spożywczy w Polsce. Rolnictwo, produkcja, handel oraz alternatywne źródła pozyskiwania jedzenia*, Kraków
- Kondracki E. (2014), *Rodzinne ogrody działkowe w miastach dzisiaj i jutro – wyzwania i funkcje*, <http://pzd.pl/artykuly/12746/108/Rodzinne-ogrody-dzialkowe-w-miastach-dzisiaj-i-jutro---wyzwania-i-funkcje.html>
- Mahalov A., Muenich R., Grebitus C., Chenarides L. (2020), *Consumers 'Perception of Urban Farming—An Exploratory Study*, *Front. Sustain. Food Syst.*, <https://doi.org/10.3389/fsufs.2020.00079>
- Majchrowska J., Adamczyk-Arns G., Grotowska E., Ruman H., Busz A. (2019), *Wrocławska rewitalizacja*.
- Martin G. et al. (2014), *The Sustainability Contributions of Urban Agriculture: Exploring a community garden and a community farm*, [in:] Schenck, R. and Huizenga, D. (eds) *Proceedings of the 9th International Conference on Life Cycle Assessment in the Agri-Food Sector (LCA Food 2014)*, 8–10 October 2014, San Francisco, USA, San Francisco, USA: ACLCA, Vashon, WA, USA, 752–760
- Sepp H. (2014), *Permakultura Seppa Holzera*, Purana, 8–9
- Smęder M. (2014), *Aspekty ekonomiczne gospodarowania ROD*, PZP, <http://pzd.pl/artykuly/12979/108/Aspekty-ekonomiczne-gospodarowania-ROD.html>
- Suryantini A., Anjani H. D., Fadhliani Z., Taryono, (2021) *Perceived benefits and constraints in urban farming practice during COVID-19*, *IOP Conference Series Earth and Environmental Science*, 10.1088/1755-1315/686/1/012014
- Szumigała K., Szumigała P., (2018), *Urban farming – ekologiczny przestrzenny i społeczny czynnik przemian*

- krajobrazu miast, *Economic and Regional Studies*, DOI: <https://doi.org/10.2478/ers-2018-0016>
- Szruba M. (2019). Odwodnienie i zagospodarowanie wód opadowych w miastach, *Nowoczesne Budownictwo Inżynieryjne*, 41–47.
- UN Department of Economic and Social Affairs (2017), *World Population Prospects: The 2017 Revision*, New York
- Zielińska E. (2020), Hackerspace’y, ogrody społeczne, niezależne centra kultury. Samoorganizacja w przestrzeni miejskiej w Polsce w XXI w., *Aktywizmy miejskie*, 181–213. <https://zsm.krakow.pl/dla-krakowian/ogrody/krakowskie-ogrody-spoeczne/472-krakowskie-ogrody-spoeczne-jak-zaczac.html>

THE ROLE OF COMMUNITY GARDENS IN THE LIFE OF KRAKOW RESIDENTS IN THE CONTEXT OF FOOD SOVEREIGNTY AND SOCIAL INTEGRATION

ABSTRACT

Aim of the study

The aim of the study was to find out the opinion on the availability and needs as well as the profile of community garden users during the COVID-19 pandemic in 2020-2021.

Material and methods

The article uses survey research methods. A questionnaire was prepared, which contained 19 questions and was made available online to the inhabitants of Krakow via social media, mainly on various thematic groups related to landscape architecture and urban gardening. On the basis of scientific studies, changes related to the interest and use of community gardens were analyzed.

Results and conclusions

As shown by the survey, the inhabitants of Krakow want to use community gardens and would like new gardens to be created in their immediate vicinity. The inhabitants are the main initiators of the creation of community gardens, but due to insufficient promotion, they largely do not know how to start such an initiative in their neighborhood. By referring to the results of the conducted research and comparing the situation of Polish urban farms to the cited examples from the world, one can confirm the great potential of undeveloped spaces and the development of urban agriculture in Poland. In addition, drawing conclusions from the examples described, you can see a large number of possible social, economic and revitalization functions, which may also appear in Polish reality over time. As shown by the survey, over 80% of respondents express the opinion that community gardens are needed and should be set up in newly emerging housing estates.

Keywords: urban agriculture, social integration, food sovereignty, community gardens